

О. В. Шумаков

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

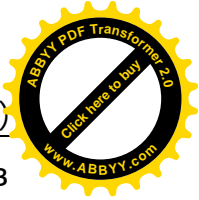
СТИМУЛИ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті висвітлено проблему розвитку самостійності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичної культури. В результаті дослідження визначено основні фактори, які найбільше впливають на формування стимулів до самостійних занять. Встановлено найголовніші стимули, які спонукають студентів до самостійних занять фізичною культурою та спортом.

Ключові слова: студенти, самостійність, фізична культура, спорт, мотиви, стимули, бар'єри, засоби.

Постановка проблеми. На сьогодні студентська молодь України є фундаментом розвитку суспільства, нації та держави, запорукою майбутнього України та її важливим стратегічним ресурсом. У найближчому майбутньому саме студентська молодь буде визначати політичну, соціально-економічну, культурну та наукову життєдіяльність суспільства. Вона складає інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства, якому належить поліпшити в майбутньому добробут людей, забезпечити національні інтереси, зміцнити авторитет і конкурентоспроможність держави на міжнародній арені. «Національна доктрина розвитку освіти» [8] передбачає розвиток людини як головну мету, ключовий показник і основний важіль сучасного прогресу. Головна мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості.

У зв'язку з європейською орієнтацією України та входженням її до європейського освітнього і наукового простору, системою вищої освіти України реалізуються ідеї Болонського процесу. А це вимагає підвищення якості навчання, розробки нових педагогічних технологій, що забезпечують індивідуалізацію навчання, особистісно орієнтоване навчання та виховання. Національна система вищої освіти стає все більше спрямованою на розвиток особистості майбутнього спеціаліста з метою забезпечення високого рівня його здоров'я, фізичної підготовленості та успішного працевлаштування і конкурентоспроможності в сучасних економічних умовах фахівця з вищою освітою.

Демократичні перетворення, що проходять прискореними темпами в нашій державі та в системі освіти України вносять зміни в оточуючу нас дійсність і самотійна робота на сучасному етапі багатьма ученими і педагогами-практиками розглядається як одна із основних вирішальних умов підвищення якості навчання.

З нашої точки зору необхідно оволодіти методикою виявлення бар'єрів та системи стимулів мотивації фізичного самовдосконалення студентів, облік яких дозволить проектувати та реалізовувати програми, що спрямовані на розвиток самотійності студентів засобами фізичної культури.

Робота виконана згідно з планом НДР кафедри фізичного виховання Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

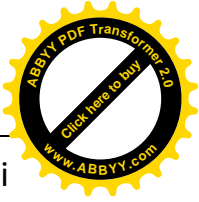
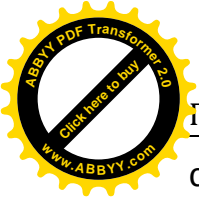
Аналіз актуальних досліджень. Проблему мотивації фізичного самовдосконалення студентської молоді, особистість студента та його спортивно-оздоровчі інтереси висвітлено у працях і цілої низки науковців [1; 2; 6].

У «Сучасному словнику іншомовних слів» О. П. Семотюк термін «стимул» визначає як «причина, що спонукає до дії, створює сприятливі умови для розвитку чого-небудь» [10].

У своєму дослідженні Н. С. Новоселов відзначає, що «під стимулом до праці розуміють спонукальні мотиви в діяльності людей з метою задоволення їх особистих і громадських потреб. Стимули являються внутрішньої руховою силою трудових актів людини». Відокремлюючи поняття «мотив» і «стимул» відзначаємо, що «стимул» – це той об'єктивний фактор в оточуючій нас дійсності, який у процесі самопізнання, самовизначення, самоуправління, самореалізації і самовдосконалення приводить до появи в свідомості людини мотиву, що досягає тієї чи іншої збуджуючої сили до здійснення діяльності. Тому не можна вважати рівнозначними поняття «мотив» та «стимул».

А. Г. Здравомислов, В. П. Рожин, В. А. Ядов розглядають відмінності стимулів та бар'єрів. Вони зазначають: «Під стимулом ми будемо розуміти зовнішнє спонукання до діяльності, під мотивом – внутрішнє. Але зв'язок між стимулами і мотивами не тільки безпосередній, він опосередкований структурою особистості, потребами індивіда, його життєвим досвідом» [4].

За твердженням Н. Ш. Чинкіної, стимул – цілеспрямований зовнішній вплив певної значимої для особистості або для колективу інформації,

спрямованої на активізацію діяльності, а мотив – внутрішні усвідомлювані комунікаційні процеси самопізнання, самовизначення, самоуправління, самореалізації, самовдосконалення, результатом яких є саморозвиток особистості [12].

Не дивлячись на різноманітність та багаточисленність досліджень соціально-психологічних і організаційно-педагогічних умов фізичного самовдосконалення студентської молоді [3; 5; 7; 11], стимули, що впливають на мотивацію самостійної роботи студентів вивчені недостатньо.

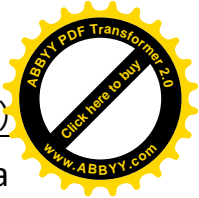
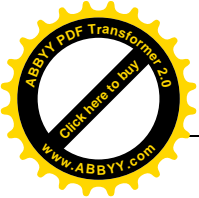
Мета статті – визначити основні стимули розвитку самостійності студентів вищого навчального закладу засобами фізичної культури.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення науково-методичної та спеціальної літератури, анкетування, методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу. З метою виявлення найбільш значимих стимулів, що сприяють розвитку якості «самостійність» за допомогою засобів фізичної культури було проведено анкетування студентів 1–4 курсів Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка, Глухівського національного педагогічного університету ім. Олександра Довженка та Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка в загальній кількості 444 особи, з них 93 юнаків та 351 дівчина. На заняттях з фізичного виховання всі вони входили до груп загальної фізичної підготовки.

У процесі анкетування нами було виявлено, що загальна кількість респондентів, які займаються ФіС самостійно для фізичного самовдосконалення становить 53,0%, а тих, які не займаються – 47,0%. Кількість дівчат, які займаються самостійно складає 46,3%, а тих, хто не займаються – 53,7%. Студентів-юнаків займається ФіС самостійно – 77,8%, не займається – 22,2%.

На запитання: «Якому саме виду спорту Ви віддаєте перевагу під час самостійних занять ФіС?» відповіді респондентів показали такий рейтинг: на першому місці – волейбол, на другому – ритмічна гімнастика, на третьому – футбол, на четвертому – плавання, на п'ятому – легка атлетика, на шостому – баскетбол, на сьомому – теніс, на восьмому – туризм, на дев'ятому – міні-футбол, на десятому – лижний спорт, на одинадцятому – гандбол, на дванадцятому – одноборства, на тринадцятому – стрільба з лука, на чотирнадцятому – спортивне орієнтування.

Серед факторів, які на думку опитаних найбільше впливають на формування стимулів до самостійних занять студентів ФіС, визначну роль відіграє важливість занять ФіС для розвитку особистості та задоволення красою фізичних вправ. Розподіл факторів впливу на формування стимулів до самостійних занять за статтю наведено в таблиці 1.

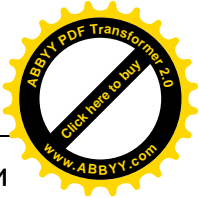
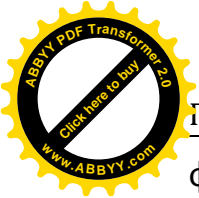
Таблиця 1

Фактори, які на думку студентів найбільше впливають на формування стимулів до самостійних занять (%)

Фактори, які найбільше впливають на формування стимулів до самостійних занять	Хлопці	Дівчата	Разом
Задоволення красою фізичних вправ	20,8	20,2	20,3
Важливість занять ФіС для особистості	37,5	52,9	49,8
Соціальна важливість занять ФіС	5,8	5,2	5,3
Високий рівень занять ФіС	13,3	4,8	6,5
Важливість самостійних занять ФіС у формуванні пізнавальних здібностей	11,7	7,7	8,5
Важливість самостійних занять ФіС у процесі формування високоосвіченої людини	10,8	9,2	9,5

Одним із компонентів мотивації являється стимул, який найчастіше виступає в ролі безпосередньої причини вчинку. Хоча дія стимулу нерідко носить короткостроковий характер, завдяки йому постійні спонукання у своєму розвитку набувають тенденцію до стабілізації. До діючих стимулів, що спонукають до самостійних занять ФіС можуть бути віднесені: агітація і пропаганда ЗСЖ, вдосконалення матеріально-технічної бази університету, зручний розклад занять, вільний вибір виду спорту, збільшення вільного часу, реальне зміцнення здоров'я, прагнення сподобатися протилежній статі, підвищити свій рейтинг серед друзів і оточуючих.

В умовах входження системи освіти України до європейського освітнього простору принципово важливою є робота з активізації позиції кожного студента у відношенні свого фізичного самовдосконалення та розвитку якості «самостійність». При спрямованому процесі формування у студентів потреби до фізичного самовдосконалення, викладачам та тренерам вищої школи необхідна система знань про діалектичний розвиток потреб в педагогічних діях, що дозволяють здійснювати управління ними в необхідному напрямі. В організації навчання та виховання не можна ігнорувати особисті мотиви, інтереси, потреби що склалися у студентів, необхідно знаходити, якщо це потрібно, розумні

форми їх перебудови. В іншому випадку у студентів може виникнути негативізм, байдужість [9].

Управління розвитком фізичного самовдосконаленням студента та розвитком самостійності засобами ФіС повинно здійснюватись у незмінно гнучкій, тактичній, відповідній заданій меті формі. Іншими словами, розвиток самостійності студента засобами ФіС, що спрямований на його фізичне самовдосконалення не може бути штучно нав'язаний студенту. Він повинен відповідати системі його ціннісних орієнтацій.

На питання анкети «Які, на Вашу думку, найголовніші стимули спонукають Вас до самостійних занять ФіС?» респонденти відповіли наступним чином: агітація і пропаганда ЗСЖ – 12%, вдосконалена матеріально-технічна база університету – 5%, зручний розклад занять – 12%, вільний вибір виду спорту – 16%, збільшення вільного часу – 13%, реальне зміцнення здоров'я – 27%, прагнення сподобатися протилежній статі – 10%, підвищити свій рейтинг серед друзів і оточуючих – 5%. Серед опитаних дівчат відповіді мали такий вигляд: агітація і пропаганда ЗСЖ – 13%, вдосконалена матеріально-технічна база університету – 13%, зручний розклад занять – 15%, вільний вибір виду спорту – 13%, збільшення вільного часу – 13%, реальне зміцнення здоров'я – 27%, прагнення сподобатися протилежній статі – 9%, підвищити свій рейтинг серед друзів і оточуючих – 5%. Серед опитаних хлопців відповіді мали такий вигляд: агітація і пропаганда ЗСЖ – 9%, вдосконалена матеріально-технічна база університету – 6%, зручний розклад занять – 10%, вільний вибір виду спорту – 17%, збільшення вільного часу – 13%, реальне зміцнення здоров'я – 26%, прагнення сподобатися протилежній статі – 12%, підвищити свій рейтинг серед друзів і оточуючих – 7% (табл. 2).

Таблиця 2

Найголовніші стимули, що спонукають студентів ВНЗ до самостійних занять ФіС (%)

Найголовніші стимули, що спонукають студентів до самостійних занять	Разом	Дівчата	Хлопці
Агітація і пропаганда ЗСЖ	11,1	11,5	9,6
Вдосконалення матеріально-технічної бази університету	4,4	4,1	5,4
Зручний розклад занять	11,9	12,8	8,3
Вільний вибір виду спорту	18,1	17,0	22,6

Збільшення вільного часу	14,5	14,9	13,1
Реальне зміцнення здоров'я	23,3	23,6	22,0
Прагнення сподобатися протилежній статі	11,4	11,2	12,4
Прагнення підвищити свій рейтинг серед друзів і оточуючих	5,2	4,8	6,7

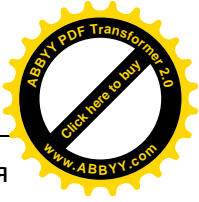
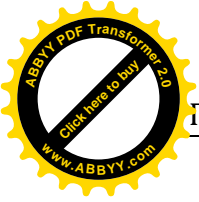
Як видно з таблиці 2, найголовнішими стимулами, що спонукають студентів до самостійних занять ФіС, є реальне зміцнення здоров'я, вільний вибір виду спорту, збільшення вільного часу, зручний розклад занять, прагнення сподобатись протилежній статі.

Висновки. Проблема вивчення стимулів розвитку якості «самостійність» студентів вищих навчальних закладів знаходиться в центрі уваги вітчизняних та закордонних дослідників. Одержані дані свідчать про те, що найважливішими факторами, що на думку студентів найбільше впливають на формування стимулів до самостійних занять є: важливість занять ФіС для особистості, задоволення красою фізичних вправ, важливість самостійних занять ФіС у процесі формування високоосвіченої людини. Найголовнішими стимулами, котрі спонукають студентів до самостійних занять є: реальне зміцнення здоров'я, вільний вибір виду спорту, збільшення вільного часу, зручний розклад занять, прагнення сподобатись протилежній статі.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці та впровадженні методики виховання самостійності студентів засобами фізичної культури з урахуванням особливостей основних стимулів та бар'єрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базильчук В. Б. Проблема удосконалення організаційних форм фізкультурної діяльності студентів / В. Б. Базильчук, О. М. Жданова // Фізична культура, спорт та здоров'я : Матеріали IV Міжнар. наук. конф. студ. та аспірантів. – Харків, 2002. - С. 20-21.
2. Бальсевич В. К. Концепция альтернативных форм организации физического воспитания детей и молодежи / В. К. Бальсевич // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. - 1996. - № 1. - С. 23–25.
3. Валин В. Самостоятельность как свойство личности / В. Валин // Физическая культура в школе. - 1992. - № 2, 3, 4. - С. 10.
4. Здравомыслов А. Г. Человек и его работа / А. Г. Здравомыслов, В. П. Рожин, В. А. Ядов. - М. : Мысль, 1967.-392 с.
5. Котов Є. О. Підготовка студентів вищих закладів освіти до самостійних занять фізичними вправами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Є. О. Котов. – Харків, 2003. - 22 с.

6. Лубышева Л. И. Концепция физкультурного воспитания: методология развития и технология реализации / Л. И. Лубышева // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. - 1996. - № 1. - С. 11–17.
7. Мякушева Т. М. Развивая самостоятельность / Т. М. Мякушева // Физическая культура в школе. – 1991. - № 6. – С. 19.
8. Національна доктрина розвитку освіти / Затвердж. Указом Президента України N 347 від 17 квітня 2002 р. – К., 2002.
9. Петрушин В. И. Валеология : учеб. пособ. / В. И. Петрушин, Н. В. Петрушина. – М. : Гардарики, 2002. - 432с.
10. Семотюк О. П. Сучасний словник іншомовних слів / О. П. Семотюк. – Х. : Веста : Ранок, 2008. – 688 с.
11. Третьяков Н. А. Самостоятельные занятия в системе физического воспитания студенток педагогических вузов : автореф. дис. на соискание учёной степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Н. А. Третьяков. – К., 1988. – 22 с.
12. Чинкина Н. Ш. Педагогические основы стимулирования мотивации творческого саморазвития учителя в условиях инновационной деятельности / Н.Ш. Чинкина. – Казань : Изд-во КГУ, 1999. – 360 с.

РЕЗЮМЕ

О. В. Шумаков. Стимулы развития самостоятельности у студентов высших учебных заведений средствами физической культуры.

В статье освещена проблема развития самостоятельности студентов высших учебных заведений средствами физической культуры. В результате исследования определены основные факторы, которые наиболее влияют на формирование стимулов к самостоятельным занятиям. Установлены наиболее значимые стимулы, которые побуждают студентов к самостоятельным занятиям физической культурой и спортом.

Ключевые слова: студенты, самостоятельность, физическая культура, спорт, мотивы, стимулы, барьеры, средства.

SUMMARY

O. Shumakov. Motivations of the development of university student's independence with a help physical training.

The work concerns problems of the development of university student's independence with a help physical training. During the research the main factors, which influence the formation of motivations for student's independent trainings were defined. The main factors influencing student's desire for independent trainings and going for sport were found.

Key words: students, independence, physical training, sport, motivations, barriers, resources.